

Aar gaet en stadig Uddybning af Farvandet paa Hirsholmenes Nordøstside; der er ingen Grund til at tro, at denne vil ophøre med Farvandets fuldstændige Lukning imellem Holmene og Land; rimeligvis vil den vedblive i hvert Fald lige saa stærkt som hidtil.

Har Tilsandingen nemlig naaet saa vidt, at det hele Farvand dannet en sammenhængende Landgrund med Hirsholmene paa den østlige Ende, vil følgende Forhold rimeligvis vedblive som det endelige Resultat: at i Lighed med, hvad der sker i det store ved det større Kattøgats Plateau imellem Anholt og Læsø, Nordøstkysten vil holde sig ren, maaske endog bortskæres, som det allerede sker nu. *At nye Grunde skulde danne sig østen for Hirsholmene, er muligt, men ikke rimeligt, eftersom der her fattes et tydeligt udtalt geologisk Grundlag for Dannelsen af nye Rev, før man er kommen tværs over Læsø Rende, paa Vestsiden af Læsø.*

Hvad der end videre skal holde Nordøstsiden af Øerne fri, er *Berærelsen af de nuværende stedlige Smaastrømme paa de paagjældende Steder i deres Hovedtræk*, saa at man ikke stopper Løb imellem Smaa-grunden, der have væsentlig Betydning for Bundens Renholdelse; man kan regulere dem og mulig derved faa endnu større Udbytte af deres Vandkraft, men stopper

man dem, kan man vist næppe hindre Tilsanding. Frisk Strøm i en Havn hindrer jo heller ikke en Havn i at være god t. Ex. Københavns Havn, naar man kun véd det og kan indrette Fortøjningsgrejerne derefter.

Hvor lang Tid der vil hengaa, inden Tilsandingen har naaet saa vidt, at hele Farvandet imellem Landet og Hirsholmene er stoppet, kunne vi ikke sige med Sikkerhed; men har den brugt omtr. 200 Aar til at lukke det mindre Farvand imellem Deget og Landet, ere 4-500 Aar vel ikke for kort en Tid for det andet saa meget større Stykke, og saa længe kan man være sikker paa, at den nuværende Tilstand væsentlig vil holde sig paa Hirsholmenes Nordøstkyst.

Af største Vigtighed for Bestemmelsen af det omhandlede Farvands Fremtid vilde det være, om der optoges detaillerede Strømkart og førtes et stadigt Tilsyn med Tilsandingens Fremskridt og især med *Palledannelsen* øst for Deget uden for 24 Fods Kurven; men allerede nu kunne vi se, *at en gunstig Tilstand for Anlæg af en Havn længst og bedst vil holde sig paa Nordøstsiden af Hirsholmene.*

Konstantinopel og Bosphorus,

Udtog af et Foredrag af Apotheker H. P. Madsen.

Hvor mange Tilknætningspunkter der end kan være imellem Rom og Konstantinopel, den gamle Verdens to Herskerinder, ere de meget forskellige i én Henseende; man kan nemlig ikke overføre det gamle Ord, „alle Veje føre til Rom“, paa Konstantinopel, thi for den almindelige rejsende føre kun to dertil, Middelhavet og det sorte Hav.

For tre Aar siden i September Maaned stode min Rejsefælle og jeg færdige i Odessa for at indskibe os til Konstantinopel. Vi havde haft en anstrængende Tur, i det vi, for at naa dertil, vare gaaede over Finland, St. Petersburg og Moskva samt igjennem det sydlige Rusland. Især er Jærnbaneturen imellem Moskva og Odessa langvarig. Tre Nætter og to Dage varer den under uafbrudt Kjørsel, uden Sovekupeer og uden Afvexling for Øjet, der kun ser flade, korn- og græsrigge Omgivelser, og uden Afvexling for Øret, der stadig hører et fremmed Sprog, hvoraf man kun kan tilegne sig enkelte

Ord. Sydruslands Steppe strækker sig lige ned til Odessa. Naar man i Odessa har spaseret ad den bekjendte „lange Linje“, der gaar langs det sorte Hav, og naar man har beundret den store Stentrappe, der fra Byen fører ned til Havet, er der ikke videre at se dér, og man kan da trøstigt gaa om Bord i det kejserlige Postdampskib, der i omtrent 40 Timer sejler til Bosphorus og Konstantinopel.

Bosphorus har noget højst tiltrækkende ved sig, og alle kappes om at beskrive Farten der igjennem som den smukkeste i Verden. Dog ikke alene det skønne raader her, men det at skimte om end kun Begyndelsen af den Verdensdel, hvor Menneskehedens Vugge stod, og hvor det nuværende Folk er saa fjærnt fra, hvad vi gjennem vore evropæiske Kulturbriller ere vant til at se, — det hele virker paa Fantasiens, der er saa let modtagelig her, hvor alt viser sig i Østerlandets glødende Lyskær. Med Hensyn til Oprindelsen af Ordet Bosphorus

bragte Hellenerne det tidlig i Forbindelse med Mythen om Io, der blev forvandlet til en Ko, og som flygtede for Zevs gennem Grækenland, Illyrien og over Bosporus ($\beta\omicron\tau\iota\varsigma$, Oxe, $\pi\acute{o}\rho\omicron\varsigma$, Passage), indtil hun endelig ved Nilens Bredder fik sin oprindelige Skikkelse tilbage. Geologerne mene derimod, at Forbindelsen imellem det sorte Hav og Middelhavet er kommen frem ved et Gjennembrud, der skilte Asien fra Evropa. Denne Theori styrkes derved, at man gennem hele Strædet kan spore den vulkanske Virksomhed, dog særlig hen ad imod det sorte Hav.

Bosporus danner ikke nogen lige Linje, men bugter sig ud og ind saaledes, at der er syv Forbjærge og syv Bugter. Strædets Længde er $3\frac{1}{2}$ danske Mile, dets Bredder er meget forskjellig, thi medens denne ved Indgaugen til det sorte Hav knap udgjør $\frac{1}{4}$ Fjerdingsvej, er den paa det bredeste $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej; Dybden naar til 50 Favne, og Strømmen er rivende. Den evropæiske Kyst er afgjort den smukkeste, thi den er rigere paa yppige Landskaber og pragtfulde Slotte, men til Gjengjæld har den asiatiske et vildere Præg og — saa er det Asien.

Efter at man har passeret forbi de to Fyrtaarne (Fanaraki), hvert paa sin Side af Strædet, ligger tæt ved paa den asiatiske Kyst Kromion, som tydelig nok er af vulkansk Oprindelse. Man tror at se store Ruiner af et Slot; men det er i Virkeligheden sønderbrudte Søjlerækker, der ved en nærmere Undersøgelse vise sig at være sexkantede Basaltstøtter med utallige Huler og Fordybninger; de afgive Boliger til den Skare af Fugle, som altid sværme i Bosporus og almindelig kaldes „de for-dømtes Sjøle“. Vi naa til Anadoli-Kavak, der er et meget stærkt Fort. Og kort efter begynde Slottene at vise sig, først Jali, bygget i en underlig Stil, men af de mest udsøgte Sorter af Marmor, siden Sultanie, opført af Murad den Tredje, og Kanlidje. Vi nærme os Anadoli-Hissar, der nu kun er en Ruin; om Fredagen, Muhamedanernes Helligdag, landsætte her en Mængde Baade med og uden Damp festligklædte Tyrker og Tyrkinder, der ville nyde den friske Luft ved „Asiens søde Vande“. Her er en stor kejserlig Kiosk, yppige Græsplæner, Alléer af Plataner og Sykomorer og et af de smukkeste, østerlandske Springvande, omkring hvilket de tyrkiske Kvinder, selv Sultanens Haremsdamer, lejre sig paa udbredte, tykke Tæpper. Vi passere det smukke og nyopbyggede Bejlerbæg Kjøj, og vi naa nu op til Skutari, der ligger over for Konstantinopel og er en Forstad til denne.

Efter at vi have omtalt de vigtigste Punkter paa den asiatiske Kyst, ville vi et Øjeblik dvæle ved dem, der findes paa den evropæiske. Den første Del heraf, vi glide forbi, er nøgen og høj, indtil vi naa Bugten ved Bujuk Dere. Den russiske Minister har

her sin Sommervilla liggende lige ved Vandet og nedent for en Højderyg, der er omdannet til pragtfulde Haver. Bujuk Dere er et af de mest yndede Udflygtssteder, især for den frankiske Verden, der spaserer under de hundredaarige Plataner, for at vise de kostbare Toiletter. Mest kjendt er Stedet deraf, at der her findes et af de største Træer i Verden, som gaar under Navnet Gotfred af Bouillon's Platan. Den er en Samling af 7—8 Stammer, som i Tidens Løb ere voxede sammen. Det hele er saa stort, at der deri er indrettet smaa Kaféer, og Navnet knytter sig til det Sagn, at Gotfred af Bouillon under det første Korstog 1096 paa dette Sted holdt Rast med sin Hær; men historisk er Sagnet ikke. Nu bliver Kysten skjønnere og skjønnere; smilende Dale skifte med blomsterfulde Haver, Villaer, store og smaa, kappes med hinanden i Elegance, og saa naa vi Therapia, Bujuk Deres Medbejlerske, der har faaet sit Navn af den sunde Luft, og hvor Frankrigs og Englands Afsendinge have deres Sommerresidenser. Sceneriet forhøjes ved Baggrunden, der dannes af Belgrad-Skoven, den eneste store Skov, som paa evropæisk Side findes ved Bosporus, og som ligger temmelig højt paa Balkans yderste Udløbere. Skoven er af den yderste Vigtighed for den tyrkiske Hovedstad; thi derfra kommer den største Del af dennes Vandforsyning, og en fjendtlig Hær, der indtager denne Skov, vil kunne have i sin Magt at afskære Hovedaaren til Stadens Drikkevand. Dette samles fra flere Aaer og Bække i de saakaldte „Bends“, store murede Cisterner, hvoraf der er fire; ogsaa Regnvandet opsamles heri, og Vandet føres derpaa i Ledninger, der til Dels skrives sig fra det byzantinske Kejsersdømmes Tid, til Hovedstaden. Vi glide forbi Jeni Kjøj, en græsk By med en halv Snes Tusende Indbyggere, Emirgian, hvor Vicekongen af Ægypten har et smukt Palads, og Rumili-Hissar, som nu kun er Ruiner, men som var et Vidunder af Storhed og Pragt, da det blev bygget 1452. Forgjæves har man søgt de to Søjler, som Mandrokles af Samos lod opføre til Minde om Darius, da han med sine 700,000 Mand gik over for at tugte Skytherne, og ligeledes forgjæves har man søgt efter den Trone, som Perserkongen lod udhugge i Klippen, og hvorfra han saa sine Tropper drage forbi sig. Her er Strædet snævert, og Strømmen har en saa rivende Kraft, at Baadene maa trækkes op imod den ved Hjælp af et Tov, der er fastgjort ved Land; Stedet kaldes derfor ogsaa „Djævlestrømmen“.

Fra nu af danner Bredden en vedvarende Række af Kiosker, Jalier (Landsteder) og Marmorslotte, og Statens fornemste Embedsmænd have her deres fortryllende Sommerboliger. De ere af Træ, men have Verandaer af Marmorsøjler, og desuden tillukkede Vinduer med runde Huller, ligesom Kighuller i Teatertæpper, et ud-

vortes Tegn paa Haremet. Dog Slutningen er den pragtfuldste. Vi ere ved Tsjeragan, Abdul Azis's Yndlingsopholdssted, en uafbrudt Marmorfacade med Trapper ned til Vandet og med skønne Springvande foran som Draperi, saa kommer den nuværende Sultans Residens, Dolma-Baghtsje, og endelig drejer Skibet ind i *det gyldne Horn*, Konstantinopels ypperlige og navnkundige Havn. Et dæmpet Beundringsudraab fra alle Passagererne vidner om, med hvilken Magt det Panorama, der oprulles, indvirker paa os.

Vi ere ved vort Maal, og *Konstantinopel* ligger udbredt for os. Paa begge Sider af Skibet hæver Byen sig terrasseformig, og et skønnere Amfiteater gives der ikke i Verden. — Paa den *venstre* Side af os ligger *Stambul* (den egentlige By) med sine mangefarvede Tage, sine runde Kupler og smækre Minareter. Den begynder ved Seraillets Pynt, og den fortsættes med Aja Sofia, der mere imponerer ved sin kolossale Bygningsmasse end ved sin arkitektoniske Skønhed, og med det højt over alt andet ragende Seraskiertårn, der er slankt som en Minaret, men omtrent dobbelt saa højt og derfor bruges til Vagttaarn for Ildebrande. Fjernere i Synskredsen se vi lange Rækker Cypresser, Dødens Symbol, der betegne de store Kirkegaarde, og her, ved Moskeen Ejub, er Byens yderste Grænse. Ejub, der ligger i Nærheden af Konstantinopels gamle forfaldne Mur, er den helligste af alle Byens Moskeer, og ingen fremmed tilstedes Adgang til den; thi dér hviler Ejub, Profetens Vaabendrager, som skal være falden ved Muselmændenes første Angreb paa Konstantinopel i det syvende Aarhundrede. Det gyldne Horn strækker sig et Stykke videre, men er da langt smallere og ender ved et Udflugtssted „Evropas søde Vande“, hvor to Smaafloder munde ud deri. — Den *højre* Side dannes i Hovedsagen af Forstæderne *Galatá*, *Pera* og *Tophané* med sine store Kanonstøberier og Arsenaler. Galatá hæver sig malerisk op ad en Høj, hvis Spids beherskes af det store Galatátaarn, og over denne Høj hæver sig atter Pera med sine store Gesandtskabshoteller, blandt hvilke det russiske dominerer ved sin Størrelse og Udstrækning. Alt dette fængsler den rejsende, naar han første Gang ser Konstantinopel: det maleriske i den amfiteatraliske Beliggenhed, det nye i den orientalske Arkitektur, det henrivende i den blaa Luft og det spejlblanke Vand, der danner en vidunderlig Ramme.

Fuld af Skibe laa Havnen, og rundt om os sværmede en Uendelighed af Kaiker, bemandede med Negre, Tyrker og Grækere, der gestikulerede, skreg og fægtede imod hinanden, saa at der var en Helvedeslarm, og glade bleve vi, da en Dragoman, som var udsendt fra et Hotel,

fremstillede sig for os, gjorde lyst imellem de paatrængende Væsener, der sloges om vort Tøj, og førte os ned i en Baad. Faa Øjeblikke efter stode vi i Galatá foran en kejserlig Toldembedsmand, der var saa naadig at modtage en Sølvmønt for hurtig Betjening. Vort Tøj blev læstet paa en Hamal, og nu begyndte Stigningen op ad Galatás Gader til Pera. Hamalen er en Ejendommelighed for Konstantinopel; i Reglen er det Armeniere, store stærkt byggede Mennesker, der ved Vanens Magt ere blevne bragte til at kunne bære utrolige Byrder paa deres Ryg, som er dækket med en Læderpude, der med Remme fæstes til Skuldrene. En Hamal kan paa denne Maade bære over 7 Centner. Hamalerne danne et Lav, og stole paa dem kan man, derom vidner Ordsproget: „tro som en Hamal“.

En Vandring i Gaderne er ingenlunde indbydende; thi de ere snevre og slet brolagte, og de ere fyldte med en summende Mængde af Mennesker og Dyr. Man ser tyrkiske Soldater, næsten evropæisk klædte, høje Tjerkesser med deres Patronhylstre paa Brystet, stolte Grækere med deres Tjenere i Nationaldragt, gravitetisk gaende efter sig, langskæggede kristne Præster, Tyrkere med Fes eller med Turban, og saa Lastdyr med Sten, Korn, Mel, portative Slagterbutikker, dannede af Muldyr, paa hvis Ryg det blodige Bedekjød hænger, udskaaet i smaa Stykker. Man vandrer forbi Hus ved Hus, faldefærdige Rønner ofte med en Kafé i det nederste Rum, hvori den alvorlige Tyrk sidder, med det graa Skæg, den høje Turban, den stærktfarvede Kaftan og de gule, spidsnæsede Tøfler, tænksomt rygende sin Vandpibe. Gaderne ere brolagte med smaa Sten, men rene blive de aldrig gjorte, og derfor glider og snubler man, især da man stiger jævnt og temmelig højt. — Et har jeg dog glemmt, det er Hundene, men her er ogsaa deres Plads at omtales; thi de udgjøre næsten Konstantinopels eneste Gaderensere, og det er, efter Evropæernes Mening i det mindste, deres Berettigelse. Enten vandre disse skidengule, magre Dyr af Sted i adstadig Pasgang, eller endnu oftere ligge de døsig udstrakte, ikke vigende hverken for Mennesker eller for Vogne. Ved Vanens Magt have de faaet Selvbevidstheden om, at de ere hellige Dyr, thi Muhamedanerne røre dem ikke. Den største Ubehagelighed volde Hundene dog om Natten; thi deres evindelige Hyl vidne om, at de indbyrdes føre en bitter Kamp, i det hver Del af Byen har sine Hunde. Gud hjælpe den Hund, der kommer ind paa et fremmed Omraade; da bryder Kampen løs, hvad enten det drejer sig om en skiden Fes eller om et Stykke raadent Kjød. Men havde Hundene ikke om Natten renset Gaderne, vilde det i Tidens Løb saa godt som være umuligt at passere disse.

Trætte af den lange Opstigning, naaede vi omsider

vort Hotel, det eneste, hvor man har det hyggeligt, og for 20 Frank om Dagen fandt vi et overordenlig behageligt Hjem. Med vor Dragoman, snild og beleven ligesom enhver Græker, ordnede vi os nemt, da han var udmærket inde i alle Hovedstadens Forhold, og han var os en ypperlig Støtte; kun naar vi gjorde Dagens Regnskab op, var det altid lidt vanskeligt at faa det til at stemme.

Konstantinopel er ikke rig paa historiske Minder, skjønt faa Byer have en saa rig Historie. Den naar nemlig lige op til det syvende Aarhundrede før Kristus, i det dens Anlæggelse angives at skyldes Megarere, der under Ledelse af en vis Byzas bosatte sig her, tilskyndede af et Orakelsvar. Oraklet vidste vel, hvad det gjorde; thi alle Vilkaar vare her til Stede for en Stads Udvikling, saaledes den sikre Havn, der saa let kunde samle Skibe, baade fra det sorte Havn og fra Middelhavet, en frugtbar Omegn og et Hav fuldt af Fisk.

Det er ikke her Stedet vidtløftig at fortælle Byens Historie. Den maatte tidlig udholde Belejringer baade af Thrakere, Persere og Makedonere og kom senere under Romernes Herredømme. Allerede tidlig skal Kristendommen være forkyndt i Byen. Paa Kirkegaarden i Galatá lever Mindet herom; dér skal den hellige Andreas have prædiket, og i lang Tid opbevaredes der i et Kapel et Kors, som Apostlen selv sagdes at have udskaaret; ingen Sømand forsømte, før han drog over det sorte Hav, at bede under det om en lykkelig Overrejse; Korset rejste siden selv med, og Andreas blev Ruslands Helgen. Konstantin den store maa imidlertid betragtes som den egentlige Grundlægger af Byen, i det Omfang, som den nu har. Den 11te Maj 330 drog Kejseren til Fods, ledsaget af et stort Følge ud af Byen, slog med sin Lanse Omridsene af den nye By, og beseglede denne Handling med store, halvt hedske, halvt kristelige Højtideligheder, der varede i 40 Dage. Byen kaldte han Roma nova, men dette Navn veg snart for Konstantinopel, og som dens Forbillede, den evige Stad ved Tiberen, maatte den nye Stad udstrække sig over syv Høje. Dette ser man tydeligt, naar man en Aften ved Solnedgang stiger op i det store Galatátaarn og har Konstantinopel udbredt for sine Fødder. Af Oldtidslevninger findes der paa den midterste Høj en Porfyr-søjle, som Konstantin havde ført med fra Rom; den tjente som Fodstykke for en Apollo, men Kejseren befalede, at Gudens Billede skulde betragtes som hans, og at Folket skulde tilbede det. Her stod ogsaa det mægtige Hippodrom, som Septimius Severus alt havde paabegyndt, men som Konstantin fuldendte. Hippodromets Historie er Kejserrigetets. Her førte de blaa og de røde Fægterpartier deres blødige Kampe, her lod Cæsarerne Folket til Overmaal

nyde de teatraliske Forestillinger, for at de skulde glemme den tabte Frihed. Tilbage er kun Navnet Atmédan (Hestepladsen) og de tre midterste Prydelser i Circus; men af disse ere de to ogsaa antikvariske Perler af første Rang, den saakaldte Theodosiske Obelisk og Slangesøjlerne. Obelirken er af Granit og af en eneste Sten, omtrent 100 Fod høj, altsaa noget lavere end Rundetaarn, med indgravede Hieroglyfer, der ere ret godt vedligeholdte. Slangegruppen bestaar af tre sammenslyngede Slinger, af omtrent 14 Fods Højde. Hovederne mangle og ligeledes den Guldtrefork, der hvilede derpaa. Paa dette Mindesmærke, som Grækerne skulde have skjænket det Delfiske Tempel til Minde om Slaget ved Plataea, læses endnu tydelig Navnene paa de 31 græske Byer, der overvandt Perserne, netop det Tal, som Plutark opgiver. Iblandt disse 31 Bynavne findes ogsaa Navnet paa den By, som ved *Schliemaans* Udgravninger i den sidste Tid har vundet saa megen Navnkundighed, nemlig Mykenæ. Faa Aar efter at Mykenæ havde været med at rejse dette Mindesmærke, blev Byen ødelagt af Indbyggerne i Nabobyen Argos, og den hævede sig aldrig mere. Allerede i Oldtiden var Guldtreforken forsvunden, men de øvrige Beskædigelser ere fremkomne saa vel ved de Kristne som ved Tyrkerne. Man fortæller, at da Sultan Muhamed den anden første Gang saa dette Mindesmærke, spurgte han, hvad det var for et Afgudsbillede, og derpaa rettede han et saa vældigt Hug derpaa, at tvende af Slangehovederne knustes; til Straf blev Byen hjem søgt af en Mængde Slinger. Et tredje Mindesmærke er den sønderbrudte Obelisk, hvilket Navn dens ynkelige Forfatning med Rette hjemler. Den er opført af Konstantin Porfyrogenetos og var helt dækket med forgyldte Bronzeplader; men Korsfarerne i det fjerde Korstog kunde ikke modstaa Fristelsen til at aftage disse, i den Tro, at det var ægte Guld, og det er kun en ringe Tilfredsstillelse at vide, at deres Skuffelse var stor.

I *Pera*, Frankernes Kwartér, kaldes Hovedgaden „Storgaden“, men Navnet svarer ikke til Virkeligheden; thi Gaden er saa smal, at Vogne kun med Nød kunne komme forbi hinanden. Pera har omtrent 150,000 Indbyggere, men det gaar med denne Talangivelse lige som med alle Indbyggertal i det osmanniske Rige, de ere ikke byggede paa virkelige Tællinger. Naar man i Konstantinopel spørger, hvormange Indbyggere Byen har, faar man de mest afvigende Svar, thi medens Tyrkerne overdrive det i utrolig Grad — jeg har hørt Muselmænd sige to Millioner — undervurderes det af andre; 600,000 er maaske det rette. Iblandt de Forfattere, der have syslet med at udfinde Folketallet i Konstantinopel, synes *C. Sax* at være den bedst underrettede. I „Mittheil.

der Kais. Königl. geographischen Gesellschaft in Wien" (Bind XVI og XX) har han behandlet denne Sag. De officielle Oplysninger indeholde alene Tallet paa Husene og paa de der i værende mandlige Indbyggere, og man regner nu tillige, at der i hvert muhamedansk Hus findes 5 og i hvert kristent Hus 6 Mennesker. I Konstantinopel paa denne Side Bosporus findes i alt 62—63,000 Huse, og da over Halvdelen, nemlig omtr. 60 pCt., beboes af Tyrker, kommer Sax til det Udslag, at Folketallet dér udgjør mellem 520,000 og 560,000. Til dette Tal maa endnu føjes Befolkningen i Skutari, der udgjør 60—80,000 Mennesker. Bestemte Tal angaaende Nationaliteten kan man vanskelig faa; thi de officielle Oplysninger skjæln kun imellem Muhamedanere og Ikke-Muhamedanere. — Pera ligner aldeles enhver sydlandsk By; overalt findes larmende Liv, stærk Trængsel paa Gaden, mange Kaféer, og til dette kommer nu saa meget orientalsk, at man intet Øjeblik glemmer, hvor man er. Der er ikke mange Spasereture, naar man ikke vil søge længere ud ad Bosporus til, og derfor vælge Peroterne Kirkegaardene med deres skyggefulde Gange under Cypresserne til deres kortere Udflugter. Af denne Grund ser man altid paa Kirkegaardene et rigt og broget Folkeliv.

Fra Pera gaa vi ned til *Galatá*, det store tyrkiske Handelskvartér, hvor der er fuldt af Søfolk fra alle Verdens Egne, men ogsaa fuldt af al den Usædelighed, som en stor Hovedstad fremkalder.

To Broer føre over til *Stambul*, Tyrkernes Hjem; man føler, at man kun er et taalt Medlem i dette Samfund, i Modsætning til andre muhamedanske Byer saa som Kairo, hvor den indfødte Befolknings Respekt for den fremmede er umiskjendelig. Ved Byens vestligste Side ved Marmarahavet ligger et gammelt forfaldent Slot: Jeni Kulé, de syv Taarne, hvoraf dog de tre ere styrtede i Grus, saa at kun de fire ere tilbage. Disse Taarne gjemme blodige Minder af den tyrkiske Historie. Her indesluttede Janitsjarene nemlig de afsatte Sultaner (syv er disses Tal), og her udstilledes Hovederne af de styrtede Storvesirer; her indespærredes ogsaa Afsendingene fra fremmede Lande, med hvem Tyrkerne førte Krig, og ligesom i Rom fra den tarpejiske Klippe nedstyrtedes her de utro Sultaninder i Sække sammen med Slanges.

Den sydligste Spidse af Stambul, Serailpynten, er vistnok det skønneste af alt det skønne i Konstantinopel baade i Henseende til Beliggenhed og Udsigt. *Seraillet* indtager et stort Fladerum og omgives af en Mur, saa at det fuldstændig er adskilt fra den øvrige By. Det er en Samling af Kiosker, Haver, Slotte og Mindesmærker, hvor forhen Sultanerne boede,

og herfra priste de deres Land som det ypperste i Verden, og saa med Foragt ned paa Vestens Herskere. Igjennem tre Porte, til Dels af Marmor, og store Gaarde maa man vandre, før man naar Hovedindgangen til Slottet. I Gaardene er der forbeholdt Plads til Tjenerskabet, og medens vi gik der igjennem, stod under fri Himmel en hel Del Mennesker ivrig sysselsatte med at dække forskellige Borde. Det var Sultanens Taffeldækkere, der underviste det underordnede Personale i at dække Bord. Tre Seværdigheder indeholder Slottet, nemlig Tronsalen, Biblioteket og Skatkamret. I Tronsalen giver Sultanen Audiens til de fremmede Ambassadører, og mangen iblandt dem har her fordum skjælvet for Padijsaens Ord. Det var dog ikke tilladt at se de troendes Behersker nær ved, og derfor er Salen delt i to Dele. Den ene optages især af en stor Trone, et Pragtstykke af østerlandsk Kunst; den danner en Divan med en Baldakin, der bæres af Kobbersøjler, som ere dækkede med Guldplader og helt ere oversaaede med ædle Stene. Den anden, meget mindre Del er sat i Forbindelse med selve Tronsalen ved et lille Vindue med et gyldent Gitter, og naar Audiens forundtes Gesandterne, sad de bag dette Gitter, for ikke at blændes ved Kalifens Glans. — Biblioteket ligner ikke vore; thi Bøgerne ligge i pyntelige Cedertræs Kasser, og da jeg var der, blev Mathias Corvinus's Bibliothek, der nu er givet tilbage til Ungarn, særlig forevist. — Skatkamret er et lille Rum; men her er opdyngtet kostbare Stene og Vaaben i saadan Mængde, at man ikke kan fatte Tyrkiets Pengegød, hvis det ikke tilhviskedes en, at hele Skatkamret er pantsat. Det er en Tradition, at hver Sultan skal give en Gave til dette Skatkammer. De fleste Sultaner have givet Tegnet paa deres Værdighed, den store Agraf, der pryder deres Fes, en stor Diamant, omgivet med en Mængde Hejrefjer. Et Sted endnu ser man denne Prydelse, nemlig i Sultanernes Mausoleer, thi der pryder Agrafen og Hejrefjerene Sultanernes Kister. Øde og tomt er *Seraillet* til dagligdags, men naar det første Skud forkynder, at Bejramsfesten er begyndt, strømmer hele Konstantinopels Befolkning hertil ved Morgensolens første Straaler for at se Sultanen ride til Sofiemoskeen, udfoldende hele sin østerlandske Pragt. Og til denne Moske ville vi ogsaa drage hen, i det vi først gaa igjennem den velkjendte „høje Port“, Indgangsporten til Storvesirens Palads. Porten er af Marmor med en rund Kuppel over, meget smuk, men ikke „høj“; dens Størrelse synes at stemme med Portens tabte Højhedsret over flere Landskaber.

Aja Sofia ligner næsten en stor befæstet Borg med en mægtig Kuppel paa, og den er saa stor, at den kan

ses fra Olympen i Bithynien. Dens uformelige ydre afhænger dels af, at man paa Grund af Ildebrande, Jordskjælv o. s. v. har været nødt til at støtte den ved mange Udbygninger, og dels af, at en Del baade høje og lave gejstlige bo i Bygningerne. Men træder man ind i Moskéen, svinder Tanken om det ydre, og man fortaber sig i en uendelig Beundring over dens Storhed, Skjønhed og Harmoni. En træffende Bemærkning har jeg læst hos *Blom* („Fra Østerland“) om Uligheden mellem St. Peterskirken og St. Sofia. Medens man i hin hvert Øjeblik mere og mere faar Øjet aabnet for, hvor stor og pragtfuld Kirken er, paatrykker denne strax den indtrædende Præget af at være et Herrens Tempel, der søger sin lige i Kristenheden, men ikke har fundet den.

Mange Smertens Veer har Kirken dog gennemgaaet, før den rejste sig i sin nuværende Skikkelse: thi efter at Konstantin første Gang opførte den Aar 325, er den to Gange næsten helt nedbrændt, og saaledes som den staar nu, er den Justinians Værk. Kejsers Maal var at rejse den største og pragtfuldeste Bygning, der var opført siden Verdens Skabelse, og da den blev indviet, udbrodt han: „Ære være Gud, som har anset mig værdig til at fuldføre dette Værk; Salomo, jeg har overvundet Dig!“ Ti tusende Arbejdere, under Ledelse af hundrede Formænd, vare daglig sysselsatte med Murerarbejdet; men Kejseren styrede selv det hele, og han var, som Mængden sagde, inspireret af en Engel, der tillige skaffede ham de umaadelige Summer, som udkrævedes. Kirken er 250 Fod lang og 230 Fod bred; den store Kuppel har et Tværmaal af 106 og en Højde af 177 Fod. Kuppelens Bygningsmaade fortjener mest Beundring; thi let og elegant hæver denne vældige Masse sig, og man aner ikke, hvorfra Understøttelsen kommer, i det de fire Buer, der yde den, sindrigt og systematisk atter støtte sig til større og mindre Hvælvinger. Det er denne mægtige Kuppel, der imponerer, og skjønt Tyrkerne have gjort meget, som forstyrrer Indtrykket i Kunsten og det ophøjede i Udførelsen, have de dog ikke mågtet at forringe Virkningen. Næsten alle Templer maatte levere Æmne til Aja Sofia, og endnu glimre de 8 Søjler af grønt Marmor fra Dianas Tempel i Efesus, 4 paa hver Side i det øverste Galleri, og ligeledes 8 fra Solens Tempel i Baalbek. Kuppelen blev belagt med Guldmosaik, ligesom Loftet overalt straaledede af det pure Guld. Osmanerne have dækket Mosaiken med Kalk, men hist og her skinner den dog igennem, og Moskeens Vogtere undse sig ikke ved at pille Smaastykker ud og for lumpne Pjastre at sælge dem til de fremmede. Ligesom alt var udsøgt, saaledes ogsaa Stoffet til Bygningen, men ejendommeligt var dog det, der brugtes til

den store Hvælving; thi Stenene til denne bleve tilberedte paa Rhodos af en Jordart, saa let, at tolv Stene deraf ikke vejede mere end én almindelig, og hver af dem bærer den Inskrift: „Det er Gud, der har lagt Grunden, Gud vil ogsaa bringe den fremad“. Tolv og tolv af disse Stene bleve satte sammen og Relikvier indmurede i dem. Alle Kar i Kirken vare af det reneste Guld, ligeledes Kandelabrer og Kors, men først og fremmest det hellige Alter. Men saa kom den skæbnsvangre Dag, da Muhamed den anden indtog Konstantinopel. Templet var overfyldt af Præster, Kvinder og Børn, der trængte sig om Alteret, hvorfra der blev bedet for de græske Vaabens Held. Da aabnedes paa én Gang Kirkens Port, Erobreren red ind og udraabte med høj Røst de Ord: „Der er kun én Gud, og det er Gud, og Muhamed er hans Profet“. — Men i samme Øjeblik, siger Sagnet, forsvandt Præsten med de hellige Kar fra Alteret gennem en skjult Dør; dog engang skal han vende tilbage, naar Muhameds Tilhængere vises bort fra Kirken, og Herrens Velsignelse atter lyses fra Alteret. I Korrundingen over Alteret havde man indsat et Kristusbillede i Mosaik. Tyrkerne have søgt at dække det over med Kalk, men intet Sted staar Kristus dog saa tydelig i sin Form som der, og intet Sted ser man vel op til Frelseren med større Ærefrygt end netop her; Tiderne svinde og ændres, men Kristus bliver.

Hvad den muhamedanske Kultus har forandret i Kirken, har ikke været til dens Forskjønnelse. Talrige Sætninger af Koranen, nogle med alenlange Bogstaver, ere ophængte trindt omkring. En tilgittet Loge for Padijsjaen og en anden lige over for, bestemt til Sjejk-ul-islam, Gejstlighedens øverste, en stor Prædikestol, der dog ikke ligner vore, en lav, lang Balustrade, hvor Ulemaerne daglig med korslagte Ben fortolke Koranen, stride imod de skjønne Omgivelser. Dertil kommer, at Kirken er tæt besat med Lysekroner, der hænge saa lavt, at det for Øjet synes, som om man maatte støde Panden imod dem. Hvad der imidlertid forskjønner Kirken, er de fine Straa-maatter om Sommeren og de bløde Tæpper om Vinteren, der i lange Striber dække Moskeens Marmorgulv; fremdeles to vældige Alabastes Vaser, der hver rummer 1250 Potter Vand, og som de troende bruge til deres Renselse. Til Hverdag synes Kirken tom paa Grund af dens Størrelse, men der færdes dog altid mange Mennesker derinde. Syv Gange om Dagen blæse Udraaberne fra en af de fire Minareter Muselmændene sammen til Bøn. Kvinder have ikke Adgang til den indre Del af Kirken, men maa holde sig i Gangen uden om Rotunden; barfodede stille de sig i lige Rækker, vende Hovedet mod Mirab, der ligger i Retning af den hellige Kaaba i Mekka og bede

front, i det de bukke og vride sig, indtil de til Slutning næsegrus kysse Støvets paa Tæpperne.

Aja Sofia efterlader et imponerende Minde hos Besøgeren, men der blander sig tillige deri et inderligt Ønske om, at den engang i Tiden igjen maa fremtræde i sin oprindelige Form som Kristenhedens skjønneste Kirke. Naar man siden tænker paa den, gaar det en, ligesom naar man tænker paa Konstantinopel i det hele: man

ønsker endnu en Gang i sit Liv at gjense denne By, der er saa vidunderlig ved sin Beliggenhed, og som danner Overgangen imellem Evropa og Asien, og man ønsker ikke mindre atter at komme ind i Aja Sofia, der for Tanken staar som en kristen Kirke og en muhamedansk Moske og altsaa kan gjælde som et Udtryk baade for Østerlandets og for Vesterlandets Kultur.

Mindre Meddelelser.

Bibelens Udbredelse. Hvor som helst „Bøgernes Bog“ finder Udbredelse, kan man være vis paa, at Kulturen følger i dens Spor, og det er just det tiltalende ved Livingstone, at han rejste med Bomuldstøjet i den ene og Bibelen i den anden Haand; de vilde Folkefærd, som han traf sammen med, bragte han paa én Gang de materielle og de aandelige Goder, og derfor var han elsket overalt, hvor han kom frem. — Det nittende Aarhundrede kan vistnok med Grund kaldes „det hurtige Fremskridts Aarhundrede“, og da ikke mindst paa Bibel-Udbredelsens Omraade. I Førstningen af Aarhundredet var Tallet paa de Bibler, der fandtes i den hele Verden, omtr. 5 Millioner, trykte i henved 50 Sprog, og nu, 70 Aar senere, er Tallet 135 Mill. trykte i omtr. 250 Sprog og Dialekter. Sandelig et stort Resultat, og det er dog kun fremkommet ved en ringe Begyndelse. En fattig Pige i Wales maatte 1804 gaa milevidt omkring for at finde en Bibel, hvori hun kunde læse og modtage et godt Ord til sit fattige Hjem. Dette gav en from Mand Tanken om ved Samvirken imellem kristne Folk at udbrede den hellige Skrift i det lille Wales, og saaledes opstod det ihærdige „Britiske Bibelselskab“, som nu tilligemed alle de Søsterselskaber, der ere oprettede efter dets Forbillede, omfatter den største Del af Jorden.

Det Britiske Bibelselskab har siden dets Stiftelse udbredt 80 Mill. Skrifter, og det sætter nu hvert Aar 2½ Mill. i Omløb; det „Amerikanske Bibelselskab“ har udbredt 35 Mill. Skrifter, og 60 mindre europæiske Selskaber 20 Mill. inden for deres mere indskrænkede Omraade. — Ved det Britiske Bibelselskabs direkte eller indirekte Arbejde og Medvirken er Biblen eller Dele af den blevne oversatte, trykte og udbredte i:

70 europæiske Sprog og Dialekter.	
88 asiatiske	„ „ „
26 afrikanske	„ „ „
14 amerikanske	„ „ „
18 australske	„ „ „

Syrere og Persere, Hinduere og Kinesere, Abessinere og Kaffere, Øboere paa Madagaskar, Ny Zeeland og Sydhavsøerne, Mejicanere, Eskimoere og en stor Mængde andre Folkeslag ere nu satte i Stand til i deres egne Tungemaal at læse om Guds Gjærninger. I mange af Sprogene har der, lige indtil Dele af Biblen udkom deri, slet ikke været noget Skrift.

Vort Fædreland har lige saa lidt som det øvrige Norden staaet uden for dette almindelige Røre for at udbrede Biblen. I Danmark er i Løbet af dette Aarhundrede ved vort eget og ved det Britiske Bibelselskab 750,000 Skrifter satte i Omløb, og den aarlige Omsætning er stegen til 40,000, hvoraf 10,000 ere fuldstændige Bibler. Omtrent de samme Tal gjælde for Norge, hvorimod der i Sverige med dets større Indbyggertal i Løbet af dette Aarhundrede er udbredt ikke mindre end 3¼ Mill. Skrifter, imedens den aarlige Omsætning nærmer sig 100,000 Bibler eller Testamenter. J. Plenge.

En Handelsvej til Sibirien over det kariske Hav. I Anledning af *Nordenskiöld's* saa interessante og livlig fremstillede Plan til en Expedition langs Asiens Nordkyst tillader jeg mig et Par Bemærkninger, som støtte sig paa Iagttagelser under min Rejse i Aaret 1874 til det kariske Hav.

Den russiske Regering understøttede allerede i forrige Aarhundrede flere Forsøg paa langs Kysten at skaffe en lettere Adgang til Sibiriens naturlige Rigdomskilder end de hidtil over Land benyttede, meget besværlige Forbindelser; men man kom snart til det Resultat, at Vanskelighederne vare for store for den Tids mindre gode Sejlfartøjer.

I det man nu, saa vel i Rusland som i andre Lande, gjenoptager de tidligere Forsøg, gaar man ud fra, at en Forbindelse ad Søvejen er mulig til en vis Tid af Aaret, nemlig i Avgust og September. Isforholdene ere virkelig i Almindelighed meget gunstige, især langs Kysten af Fastlandet, og de Samoieder, jeg paa min Rejse stødte paa i disse Egne, udtalte med en vis Sikkerhed, at der i Sommermaanederne altid findes aabent Vand langs Fastlandskysten.

Men hertil maa dog bemærkes, at Isen i enkelte Aar hele Sommeren igjennem bliver liggende foran Nordspidsen af Halvøen, vest for Obj og foran Hvidøen, og derved afspærres følgelig enhver Forbindelse med Obj og Jenissej. Man kan altsaa ikke uden videre regne paa en stadig maritim Forbindelse ad denne Vej. I Løbet af to eller tre Aar kan Passagen være isfri; men man har ingen Sikkerhed for, at den ogsaa fremtidig vil være det i et af Drivis saa opfyldt Farvand som det, der ligger imellem den omtalte Halvø og Novaja Semljas Østkyst, hvor Vindens Retning vil faa stor Indflydelse paa Polarhavets i Sommermaanederne bevægelige Ismasser. Enhver, der har nogenlunde Indsigt i Handel og Skibsfart, vil let fatte, hvilke Forstyrrelser og Pengetab en Afbrydelse i Forbindelsen vilde fremkalde.

Forinden man kan tænke paa at fragte Skibe for det europæiske Marked, maa der naturligvis ved Udskibningsstederne indrettes store Oplag og anskaffes en Del Dampskibe og Flodskibe til at bringe Produkterne fra det indre af Landet. Kom man endelig saa vidt og fik man desuden nogle Dampskibe befrægtede (thi Sejlskibe ere ikke heldige i disse Farvande, hvor det kommer an paa at udføre Rejsen saa hurtig som mulig), vilde alt være i sin Orden under gunstige Isforhold, forudsat at ikke østlige eller nordlige Vinde lukkede Farvandet mellem Novaja Semljas og den omtalte Halvø, enten før Skibene vare komne igjennem, saa at de maatte vende tilbage, eller efter, hvilket vilde være endnu værre; thi de kunde da mulig blive afspærrede i flere Aar.

En stadig Forbindelse, men rigtignok kun en indirekte, med de to vestligste sibiriske Hovedfloder Obj og Jenissej er mulig langs Kysten af Fastlandet, der efter de omvarende Samoieders Udsagn *altid* er isfri i to til tre Sommermaaneder ligesom den kariske Bugt, hvis sydligste Del kun